

Поезията на Димчо Дебелянов

– една автентична символистична естетика
в контекста на родното

95 години от смъртта на символиста Димчо Дебелянов

Димчо Дебелянов е български поет-символист, журналист, преводач и военен. Жизненият път на поета е кратък, но без съмнение творчеството, което е оставил, е въздействащо и новаторско. Отличава се със символистична образност, която той създава под влияние на френските символисти, най-вече Пол Верлен.

Димчо Дебелянов

Димчо Дебелянов е роден на 28 март 1887 в Копривщица. През 1896 г., след смъртта на бащата, семейството се премества в Пловдив при най-големия брат Иван. Там Димчо Дебелянов учи в „Жълтото училище“, по-късно в Пловдивската мъжка гимназия, където пише първите си стихотворения. През 1904 г. семейството на Дебелянов се преселва в София. През 1906 г. в списание „Съвременност“ са отпечатани първите публикувани творби на поета: „На таз, която в нощи мълчаливи“, „Когато вишните цъфтяха“ и други, които са подписани с името Димчо Дебелянов. Още в първите си творби е повлиян от индивидуалиста Пенчо Славейков и модернистично-декадентската образност на Пейо Яворов. След 1907 г. Димчо Дебелянов сътрудничи на „Българска сбирка“, „Съвременник“, „Нов път“, „Оса“ и други издания. В хумористичните издания той

печата сатирични творби с псевдоними, като Аз, Амер, Тафт, Сулбатьор и други. През есента на 1907 г. се записва в Юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“, следващата година се премества в Историко-филологическия факултет, но следва само две години. През 1910 г. издава „Антология на българската поезия от Вазов до съвремието“ в сътрудничество с Димитър Подвързачов. В края на октомври 1912 г. Димчо Дебелянов е мобилизиран в 22-ри пехотен тракийски полк в Самоков. През Балканската война е обикновен войник в Самоков. От септември 1913 г. е преместен в Школата за запасни офицери в Княжево. Две години по-късно е произведен в чин подпоручик. В началото на Първата световна война сам настоява да бъде изпратен на фронта, макар че не подлежи на мобилизация. На 29 януари 1916 г. заминава като доброволец на Македонския фронт, където престоява около осем месеца. През нощта на 30 септември ротата, чието командване му е поверено от няколко дни, влиза в сражение с англичаните. Подпоручик Дебелянов пада убит на 2 октомври 1916 г. сутринта близо до Горно Караджово. Погребан е на следващия ден в двора на българската църква в Демир Хисар. През 1931 г. по инициатива на литературния кръг „Живо слово“, костите му са пренесени в Копривщица. По-късно скулпторът Иван Лазаров е поканен да направи паметник на поета. Изработва скулптурата „Майка“, която е поставена на гроба на поета през 1934 г. Родната къща на Димчо Дебелянов в Копривщица

е реставрирана и през 1957 г. е превърната в къща-музей. Дебелянов приживе няма издадена книга. Автор е на поетичните цикли „Копнежи“, „Замиращи звуци“, „Отдих“, „Спомени“, „Станси“, „Златна пепел“ и др., издадени многократно след смъртта му. Автор е на хумористични и сатирични произведения и на поемата „Легенда за разблудната царкиня“. Някои от изданията са: „Стихотворения“ (София, 1939г.) под редакцията на Владимир Русалиев; „Съчинения в 2 тома“ (София, 1983г.) под редакцията на Елка Константинова и Надежда Александрова и др. Любовните писма на поета са събрани в изданието „Любовните писма на Димчо Дебелянов“ (Предел, 1940 г.) под редакцията на Владимир Русалиев.

МОТИВЪТ ЗА СПОМЕНА – СОНЕТЪТ „ПЛОВДИВ“

Без съмнение, един от основните мотиви не само за творчеството на Димчо Дебелянов, но и за естетиката на символизма, е този за спомена. Споменът в поезията на Д. Дебелянов е обаче винаги за нещо скъпо от миналото, което е извикано в настоящето като невъзможно за реконструиране и съответно носещо скръб. Споменът за миналото става нежелан и не може да бъде допуснат като алтернатива на бъдещето. Като че в строфите на Д. Дебелянов отзвучава Ботевото „Млад съм аз, но младост не помня“. Той обаче в никакъв случай не е най-минорният автор на българския символизъм. По думите на младия, но прозорлив литературен критик и поет Йордан Евтимов, Дебелянов като че „по

някакъв начин надхвърля символизма по силата на екзистенциалния си ангажимент“. Стилът му не е хетерогенен, но в него се забелязват някои мотиви от творчеството на Пол Верлен – за скръбта, грижата, тъгата. Стихотворението „Пловдив“ интерпретира мотива за спомена. Според Й. Евтимов това стихотворение е обаче нещо повече от елегия: „В него миналото съществува в настоящето, което не го желае.“ Това също така не е стихотворение за Пловдив като географска реалия. Добре знаем, че за символистите Градът е място на тревоги и болки, падения и възходи, любовни трепети – т. е. той е по някакъв начин активен участник в продуцирането на състояния на мъка, скръб, тъга в душата на символиста. Градът е град на спомена и огледало на душата на поета. Споменът присъства и в много други от стихотворенията на Д. Дебелянов – в стихотворението „Помниш ли, помниш ли тихия двор“ или цикъла „Спомени“. Споменът в тях отново присъства като спомен за миналото, което е „скръбно“. Понякога то е отречено чрез извикване на неговия заместител съня – лирическият субект, подобно на този от поезията на П. К. Яворов, се среща на сън със своята любима. Чрез мотива за съня се показва илюзорността на спомена в още по-голяма степен.

АЛЕГОРИЯ НА ДУШАТА – „ЛЕГЕНДА ЗА РАЗБЛУДНАТА ЦАРКИНЯ“

Легендата като жанр бива ангажирана конкретно в създаването на един свят на приказност и депоетизираност. Това обаче изглежда по друг начин в поезията на символистите. Те правят опит за поетизиране, лиризиране на жанра и „сриват границите на конкретната легендарна съдържателност, отварят широко вида- основа към един неограничен свят на асоциативни художествени представи“, по думите на проф. Милена Кирова. Димчо Дебелянов постига това най-успешно в неговата „Легенда за разблудната царкиня“, въпреки че по същото време се появяват и други поеми – „Семирамида“ на Емануил Попдимитров, Яворовите „Царици на нощта“ и др. Докато Яворовите героини са видимо исторически образи, макар и опи-

Родната къща на поета

сани в стил, близък до сецесиона (тезата е на Д. Хронкова, доразвита в съвременната критика от Димана Иванова), Дебеляновата „разблудна царкиня“ е една алегория на душата. Времето в поемата е протяжно, което е постигнато въз основа на триточието, с което започва творбата и повторението на съюза „и“. Творбата има кръгова композиция. Царкинята е в очакване на влюбения паж, но остава да тръпне в напразна надежда. Срещу чертога, в който е затворена, морето след буря „бездушно мълчи“. Душата-царкиня е един изключително добре конструиран символ – тя е конкретен образ с абстрактно послание. Поетът-символист е обречен на самота. Душата му е с ясно изразена женска половина (анима – терминът е от философията на К. Г. Юнг), тя е конкретният образ на царкинята, жадна за страст, но останала сама, и същевременно изразяващ абстрактното послание за всеобхващащото страдание на поета, за неговия сплин:

*„Утолено догаря тринощно страдание,
че презгърдки разтваря тя с огнена лъст –
през очите ѝ греят тревожни сияния,
но ликува над нея наситена Мъст.“*

(Д. Дебелянов:

Из „Легенда за разблудната царкиня“)

Дебеляновата поезия отразява един двойствен образ на жената – понякога тя е просто „птичка бързолетна“ (стихотв. „Насън се с тебе срещнах-

ме, девойко“), а друг път сътворение на Сатаната: „а ти, с злорадният смях на Сатаната“ (стихотв. „Сън“). Въпреки декадентските елементи в описанието на жената, Димчо-Дебеляновата поезия създава и картини на радост, светлина – чести нейни мотиви са греещото слънце, слънчогледите, розите и др. Това са образи на природата, на родния дом, за който той си спомня като място на пристан. Но завръщането в него е невъзможно, защото пространството на дома е за него заменено от това на бойното поле. Завръщането към природата е опит за завръщане в дома и този опит носи радост, но и мъка от невъзможността за пълното затваряне на кръга. Излизането вън от дома и навлизането в пространството на войната е акт на инициация с еднозначно послание. Оставям мисълта недовършена – именно в това се състои единичността на символистичната естетика на Д. Дебелянов – тя не излиза от посланието за родното, не напуска Ботевото стремление към смъртта. Кръговите композиции, които създава в много от творбите си, са копнеж по осъществяване на едно завръщане към дома, което за съжаление бива изначално невъзможно.

Димана Иванова